महाराष्ट्र टाइम्स

महामुंबईचे षड्दर्शन
ठावठिकाणा

देशाच्या विकासाचे मनोरे

दिलीप चावरे

योगायोग म्हणजे निव्वळ अंधश्रद्धा असे मानणारेसुद्धा कधी-कधी काही घटना पाहून विचारात पडतात. ही घटना आहे सन १९७०च्या आधीची. मुंबईतील आघाडीचे वास्तुरचनाकार फिरोज कुडियानवाला एका सकाळी न्यूयॉर्कमध्ये मॅनहॅटनमधील प्रचंड बांधकाम चालू असलेल्या प्रकल्पासमोरील बागेत बसले होते. त्या मनोऱ्याचा आराखडा आणि आकार पाहताना ते अत्यंत प्रभावित झाले होते. तेव्हा त्यांच्याजवळ येऊन एका अनोळखी माणसाने त्यांना, 'या बांधकामाकडे पाहून काय वाटते?', असे विचारले. त्यांच्याशी बोलताना फिरोज यांच्या लक्षात आले की, ते सद्गृहस्थ होते गाय टिझोली. समोर उभ्या राहत असलेल्या 'वर्ल्ड ट्रेड सेंटर'चे ते एक संचालक होते. दोघांच्या गप्पा चांगल्याच रंगल्या. ही भेट म्हणजे ईश्वरी संकेत असल्याचे कुडियानवाला नंतर म्हणाले.

मुंबईत आज दिमाखाने उभ्या असलेल्या जागतिक व्यापार केंद्राची मातृसंस्था असलेल्या 'एम. विश्वेश्वरय्या इंडस्ट्रियल रिसर्च अँड डेव्हलपमेंट सेंटर'ने दरम्यान असे एक केंद्र मुंबईत उभे करण्याचा निर्णय तेव्हा घेतलेला होता. तशा आशयाची एक जाहिरात सेंटरने वर्तमानपत्रांत प्रसिद्ध केली. मुंबईत परतल्यानंतर भारतातील पहिले जागतिक व्यापार केंद्र कसे असावे याची संकल्पना फिरोज आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांनी त्याच सुमारास कागदावर उतरवली होती. ही जाहिरात पाहताच फिरोज यांनी तिला प्रतिसाद देऊन आपली प्रकल्परेखा सादर केली. ती मंजूर होताच २७ मार्च १९७४ रोजी जागतिक व्यापार केंद्र मुंबईत उभे होणार असल्याची अधिकृत घोषणा करण्यात आली. केवळ चार वर्षांत संक्रांतीच्या मुहूर्तावर १४ जानेवारी १९७८ रोजी पंतप्रधान मोरारजी देसाई यांनी या केंद्राच्या संकुलातील पहिल्या वास्तूचे उद्घाटन केले. याप्रसंगी मुख्यमंत्री वसंतदादा पाटील आणि 'एम. विश्वेश्वरय्या इंडस्ट्रियल रिसर्च अँड डेव्हलपमेंट सेंटर'चे पहिले अध्यक्ष शेषराव वानखेडे यांची अत्यंत भावपूर्ण भाषणे झाली. केंद्र सरकार, राज्य सरकार आणि खासगी उद्योग यांच्या सहकार्यातूनच देश प्रगती करू शकेल, या मुद्द्यावर या तिन्ही नेत्यांनी भर दिला. कालांतराने हे संकुल बहरू लागले आणि देशातील एक महत्त्वाचे ठिकाण म्हणून त्याचे स्थान सुस्थापित झाले. एक रंजक तपशील म्हणजे, देशातील पहिलावहिला एस्केलेटर या वास्तूत कार्यान्वित झाला.

'एम. विश्वेश्वरय्या इंडस्ट्रियल रिसर्च अँड डेव्हलपमेंट सेंटर'चे विद्यमान अध्यक्ष उद्योगपती विजय कलंत्री या ठिकाणी आणखी एका योगायोगाचा उल्लेख करतात. दस्तऐवजांत दडून बसलेली ही हकीकत प्रथमच जाहीर होत असल्याचे सांगून ते म्हणतात की, मोरारजी देसाई तत्कालीन मुंबई प्रांताचे मुख्यमंत्री असताना, जागतिक व्यापार केंद्रासाठी जमीन देण्याचा प्रस्ताव आला होता. त्यास सरकारने मान्यता देऊन सध्या 'नॅशनल सेंटर फॉर द परफॉर्मिंग आर्ट्स' म्हणजे एनसीपीए उभे असलेला आठ एकरचा भूखंड मंजूर केला. या घटनाक्रमाची पार्श्वभूमी म्हणजे, पहिल्या तीन भारतरत्नांपैकी एक असलेले सर एम. विश्वेश्वरय्या यांनी सन १९४१मध्ये 'ऑल इंडिया मॅन्युफॅक्चरर्स ऑर्गनायझेशन' ही संघटना स्थापन केली होती. भारतात उद्योगधंदे स्थापन झाले, तरच आपण प्रगत राष्ट्रांच्या बरोबरीने प्रगती करू शकतो आणि पुढे त्यांच्याशी स्पर्धाही करू, असे त्यांचे स्वप्न होते. 'उद्योगातून भरभराट' असे घोषवाक्य असलेल्या या संघटनेने भारत स्वतंत्र झाल्यावर मुंबई सरकारकडे असे केंद्र उभारण्यासाठी जागेची मागणी केली होती. ती मंजूर झाली खरी, परंतु नंतर ही जमीन आपल्याला 'एनसीपीए'साठी मिळावी, अशी विनंती टाटा समूहातील एक कलाप्रेमी उच्चाधिकारी जे. जे. भाभा यांनी केली आणि जे. आर. डी. टाटा यांनी तिचा पुरस्कार केला. बदल्यात सरकारने जागतिक व्यापार केंद्राला पाण्याखाली असलेला विद्यमान १७ एकरचा भूखंड दाखवला. या प्रस्तावावर जागतिक व्यापार केंद्र, टाटा समूह आणि महाराष्ट्र सरकार यांनी मान्यतेची मोहोर उमटवली आणि तत्कालीन उद्योगमंत्री शेषराव वानखेडे यांना राज्यातील प्रमुख उद्योगपतींचे शिष्टमंडळ जागतिक व्यापार केंद्राचा प्रकल्प पुढे नेण्याचा आग्रह करण्यासाठी भेटले. त्यांनी आपले पूर्ण सहकार्य देऊ केले. या नंतर सन १९६८मध्ये पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांच्यासमोर हा प्रस्ताव मांडण्यात आला. त्याचे सादरीकरण फिरोज यांनी केले. त्यांनी या प्रस्तावास संमती देताच कामाला जोर आला आणि भूखंड ताब्यात आला. 'सर एम. विश्वेश्वरय्या इंडस्ट्रियल अँड डेव्हलपमेंट सेंटर' या नावे एक कंपनी स्थापण्यात आली आणि फिरोज कुडियानवाला यांच्यावर नियोजित वास्तूच्या कल्पनेचे रेखाटन करण्याची जबाबदारी टाकण्यात आली.

हा प्रकल्प एवढा विशाल होणार असल्याने वानखेडे यांनाच केंद्राचे पहिले अध्यक्ष व्हायची गळ घालण्यात आली आणि त्यांनी ती जबाबदारी स्वीकारली. त्यानंतर प्रकल्पास गती आली आणि अल्प काळातच पहिली वास्तू उभी झाली. तिचे उद्घाटन मोरारजींनी केले आणि या योगायोगाची त्यांना आठवण झाली.

खुद्द विजय कलंत्री यांच्या स्वतःच्या संदर्भातही असाच सुखद योगायोग घडला आहे. केंद्र स्थापन झाल्यावर काही वर्षांतच फेररचना झालेल्या त्यावेळच्या संचालक मंडळातील ते सर्वांत तरुण सदस्य होते. आधीचे अध्यक्ष कमल मोरारका यांच्या निधनानंतर कलंत्री यांची एकमताने अध्यक्षपदी निवड करण्यात आली आहे.

आज देशातील सर्व नामांकित उद्योग, विविध शासकीय कार्यालये, महामंडळे, कॉर्पोरेट उपक्रम, बहुतेक सर्व मोठ्या बँका यांची कार्यालये एकाच संकुलात असल्यामुळे त्यांच्या माध्यमातून होणारे व्यवहार सुलभ आणि वेगवान झाले आहेत. औद्योगिक वस्तुसंग्रहालय, व्यापार केंद्र, प्रदर्शन स्थळ, संदर्भ ग्रंथालय आदी त्याच परिसरात असणे सर्वांनाच सोयीचे ठरले आहे.

देशाच्या भविष्यकालीन प्रगतीचा विचार समाजातील धुरीण करतात, त्यास राज्यकर्ते सकारात्मक प्रतिसाद देतात आणि खासगी उद्योगाच्या पुढाकाराने एक सर्वसमावेशक महाकाय प्रकल्प विकासाचा मार्ग सुकर करतो, असे सुखद चित्र म्हणजे मुंबईतील जागतिक व्यापार केंद्र.

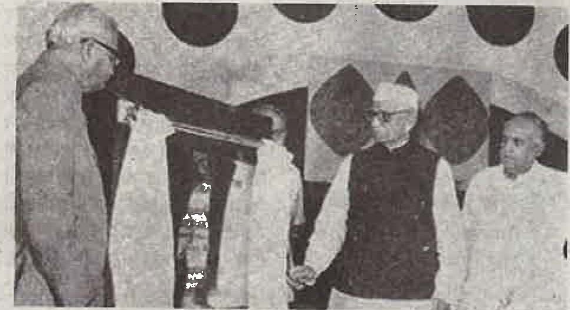
जागतिक व्यापार केंद्राचे उद्घाटन

इंदिरा गांधी आणि वास्तुरचनाकार फिरोज कुडियानवाला

मटा @60

ClipByte | intelligent monitoring

Share 0 | Tweet | Share | E-mail | Save

Kamal Morarka Chowk

Date	:	19-02-2022
Channel	:	DD 10 Marathi
Telecast Time / Duration	:	19:21:00 / 0:00:40